

ROLA PRZEDSIĘBIORSTWA SEKTORA OBRONNEGO W PRZYGOTOWANIACH OBRONNYCH PAŃSTWA

Julian MAJ

Wojskowa Akademia Techniczna

Marek GREŻICKI

Wojskowe Zakłady Uzbrojenia S.A.

Streszczenie: Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie ogólnych założeń dotyczących roli przedsiębiorstwa sektora obronnego w kształtowaniu gospodarczej sfery bezpieczeństwa. Przybliża zakres i istotę przemysłu obronnego z punktu widzenia przedsiębiorcy. Zarysowane zostały główne elementy tego zagadnienia z podkreśleniem strategii obronności, uwarunkowań prawnych oraz roli i zadań realizowanych przez przedsiębiorców na rzecz bezpieczeństwa i obronności. W części zasadniczej skoncentrowano się na procesach produkcyjnych, w tym przypadku na realizacji napraw sprzętu wojskowego w czasie pokoju oraz w czasie wojny. Całość artykułu została dopełniona podkreśleniem roli przedsiębiorcy w wojskowym systemie logistycznym. Przedmiotowy materiał ma charakter wprowadzający w temat. Zarys poruszanych zagadnień może stanowić podstawę do dalszych badań w tym obszarze, istotnych z punktu widzenia utrzymywania w dobrym stanie technicznym wyrobów obronnych pod względem jakościowym i środowiskowym.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, logistyka, obrona narodowa, remont, wyrób obronny.

Wstęp

Bezpieczeństwo danego podmiotu to ta dziedzina jego aktywności, której treścią jest zapewnianie możliwości przetrwania (egzystencji) i swobody realizacji własnych interesów w niebezpiecznym środowisku, w szczególności poprzez wykorzystywanie szans (okoliczności sprzyjających), stawianie czoła wyzwaniom, redukcja ryzyka oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesów¹.

Określenie bezpieczeństwa fizycznego jest właściwe wtedy, gdy jego przedmiotem jest ochrona i obrona przed działaniami destrukcyjnymi lub niszczącymi. Podział struktury bezpieczeństwa fizycznego ustala właściwość zbrojna, a więc rozróżniamy bezpieczeństwo militarne i cywilne (niemilitarne). Należy powiedzieć, że zdolność przetrwania jest definiowana jako umiejętność przeciwdziałania zagrożeniom poprzez wykorzystywanie szans i redukcja ryzyka, przy użyciu wszystkich zasobów sił i środków.

¹ S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, [w:] „Bezpieczeństwo Narodowe” II-2011/18, s. 29-39.

Rzeczpospolita Polska zapewnia bezpieczeństwo państwa i obywateli poprzez stwarzanie warunków do realizacji interesów narodowych i osiągnięcia celów strategicznych. Interesy narodowe określa art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a z nich wynikają interesy narodowe w dziedzinie bezpieczeństwa.

Z punktu widzenia niniejszego artykułu istotne jest funkcjonowanie organizacji w procesie przygotowań obronnych państwa, czyli w aspekcie bezpieczeństwa narodowego. Organizacjom stawiane są zadania i przydzielane dotacje na utrzymanie mocy produkcyjnych niezbędnych do realizacji zadań wynikających z programu mobilizacji gospodarki.

1. System obronny państwa

Zgodnie ze *Strategią bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* interesów narodowych w dziedzinie bezpieczeństwa szukać należy w obszarach narodowego potencjału bezpieczeństwa. Pozycja Polski na arenie międzynarodowej, zapewnienie ochrony indywidualnej i zbiorowej obywateli, zapewnienie swobody korzystania przez obywateli z wolności i praw, zapewnienie tożsamości narodowej i dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju potencjału społecznego i gospodarczego państwa tworzą właśnie narodowy potencjał bezpieczeństwa. Dysponowanie skutecznym narodowym potencjałem bezpieczeństwa zapewniającym gotowość i zdolność do zapobiegania zagrożeniom, w tym odstraszenia, obrony i ochrony przed nimi oraz likwidowania ich następstw, wpisuje się więc w strategię bezpieczeństwa narodowego na poziomie interesów narodowych².

W czasie pokoju, gdy nie stwierdza się istotnych zewnętrznych zagrożeń bezpieczeństwa państwa, utrzymywany jest stan stałej gotowości obronnej państwa. Obronność państwa sprowadza się wtedy do realizacji dwóch rodzajów działań strategicznych: utrzymywania sprawności i doskonalenia systemu obronności państwa, zintegrowanego z sojuszniczym systemem bezpieczeństwa, oraz kształtowania środowiska międzynarodowego na rzecz umacniania obronności państwa.

W ramach utrzymywania sprawności i doskonalenia systemu obronnego państwa realizuje się zadania z zakresu przygotowań obronnych państwa, dotyczące m.in.: wyprzedzającego planowania obronnego, zapewnienia warunków do przyjęcia na swoim terytorium Sojuszniczych Sił Wzmocnienia, utrzymania gotowości do realizacji zadań produkcyjnych i usługowych określonych w *Programie mobilizacji gospodarki* (PMG), a także utrzymywania niezbędnego poziomu rezerw państwowych i osobowych na potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa.

System obronny państwa stanowi skoordynowany zbiór elementów kierowania i elementów wykonawczych, a także realizowanych przez nie funkcji i procesów oraz

² *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 5 listopada 2014 r.

zachodzących między nimi relacji. W skład tego systemu wchodzi niemilitarny podsystem wykonawczy utworzony ze struktur wykonawczych administracji publicznej, przedsiębiorców oraz innych jednostek organizacyjnych. System obronny państwa powinien być tak zorganizowany, aby zapewnić efektywną współpracę wszystkich organów władzy i administracji publicznej, przedsiębiorców realizujących zadania obronne, organizacji pozarządowych i poszczególnych obywateli na rzecz obronności państwa.

Zadania obronne stawiane strukturom niemilitarnym obejmują przedsięwzięcia realizowane przez organy władzy wykonawczej, a także inne organy i instytucje państwowe, przedsiębiorców oraz obywateli podczas pokoju. Zadania te dotyczą przygotowań państwa do sprawnego działania i przetrwania w warunkach zewnętrznego zagrożenia, kryzysu i wojny. Obejmują również realizację określonych przedsięwzięć operacyjnych i dotyczą usuwania skutków po zażegnaniu zagrożenia – co zmierza do przywrócenia stanu normalnego funkcjonowania państwa.

Celem realizacji zadań gospodarczo-obronnych jest zapewnienie materialnych podstaw realizacji przedsięwzięć obronnych, takich jak utrzymanie mocy produkcyjnych i remontowych niezbędnych do realizacji zadań wynikających z *Programu mobilizacji gospodarki* (PMG) oraz przygotowanie do produkcji i usług i realizacja zadań ujętych w PMG. Cel realizacji tych zadań obejmuje również przedsięwzięcia logistyczne dotyczące m.in. tworzenia i utrzymania rezerw, przygotowania transportu na potrzeby obronne państwa. Zadania gospodarczo-obronne obejmują wreszcie przyspieszenie realizacji inwestycji o znaczeniu strategicznym oraz odtwarzanie zniszczonej infrastruktury i działania administracyjne takie jak np. uruchomienie świadczeń osobistych i rzeczowych.

Przygotowania obronne obszaru niemilitarnego obejmują przestawienie produkcji zakładów przemysłowych z pokojowej na wojenną. Realizacja tego przedsięwzięcia ma przebiegać zgodnie z *Programem mobilizacji gospodarki*. Opracowany w czasie pokoju PMG ma istotny wpływ na funkcjonowanie sił zbrojnych i innych instytucji realizujących zadania obronne. Pozwala w stosunkowo krótkim czasie na uruchomienie produkcji uzbrojenia i sprzętu wojskowego, środków bojowych oraz remont sprzętu – dla zaspokojenia zwiększonych potrzeb wynikających z rozwinięcia sił zbrojnych do etatów czasu „W” oraz ponoszenia strat wojennych.

Istotnym elementem przygotowań obronnych jest tworzenie warunków do objęcia militaryzacją jednostek organizacyjnych wykonujących zadania szczególnie ważne dla obronności lub bezpieczeństwa państwa. Celem militaryzacji jest podniesienie dyspozycyjności stanów osobowych jednostek organizacyjnych podlegających militaryzacji oraz zwiększenie skuteczności kierowania tymi jednostkami. Wykaz jednostek organizacyjnych podlegających militaryzacji ustala Rada Ministrów na wniosek ministrów i wojewodów realizujących zadania wynikające z PRO RP. Przygotowanie jednostek przewidzianych do militaryzacji polega na wykonywaniu szeregu przedsięwzięć organizacyjno-planistycznych zapewniających gotowość tych

jednostek do realizacji zadań określonych w resortowych i wojewódzkich zestawieniach zadań w zakresie militaryzacji.

2. Strategia obronności z punktu widzenia organizacji

W myśl art. 85 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona Ojczyzny. Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2015.827 j.t.) precyzuje, że obrona Ojczyzny jest sprawą i obowiązkiem wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej, a umacnianie obronności Rzeczypospolitej Polskiej, przygotowanie ludności i mienia narodowego na wypadek wojny oraz wykonywanie innych zadań w ramach powszechnego obowiązku obrony należy do wszystkich organów władzy i administracji rządowej oraz innych instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego, przedsiębiorców i innych jednostek organizacyjnych, organizacji społecznych, a także do każdego obywatela³. Zasadę funkcjonowania systemu przygotowań obronnych państwa zgodnie ze *Strategią obronności Rzeczypospolitej Polskiej* przedstawiono na rys. 1.

W celu sprostania wymaganiom stawianym w zakresie dostaw niezbędnego siłom zbrojnym zaopatrzenia oraz świadczenia na ich rzecz usług logistycznych, niezbędne jest ich właściwe przygotowanie strukturalno-organizacyjne. Tworzą one elementy wojskowego systemu logistycznego, logistyki wojsk jako specjalności w zakresie dyscypliny naukowej planowania i przygotowania oraz użycia uzbrojenia i sprzętu wojskowego, środków materiałowych, świadczeń i usług w celu utrzymania wojsk w odpowiedniej gotowości bojowej w kraju oraz wsparcia logistycznego poza jego granicami⁴.

Aby zapewnić utrzymanie gotowości wszystkich sił i środków do realizacji zadań obronnych, ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 r. o organizowaniu zadań na rzecz obronności państwa realizowanych przez przedsiębiorców⁵ określa:

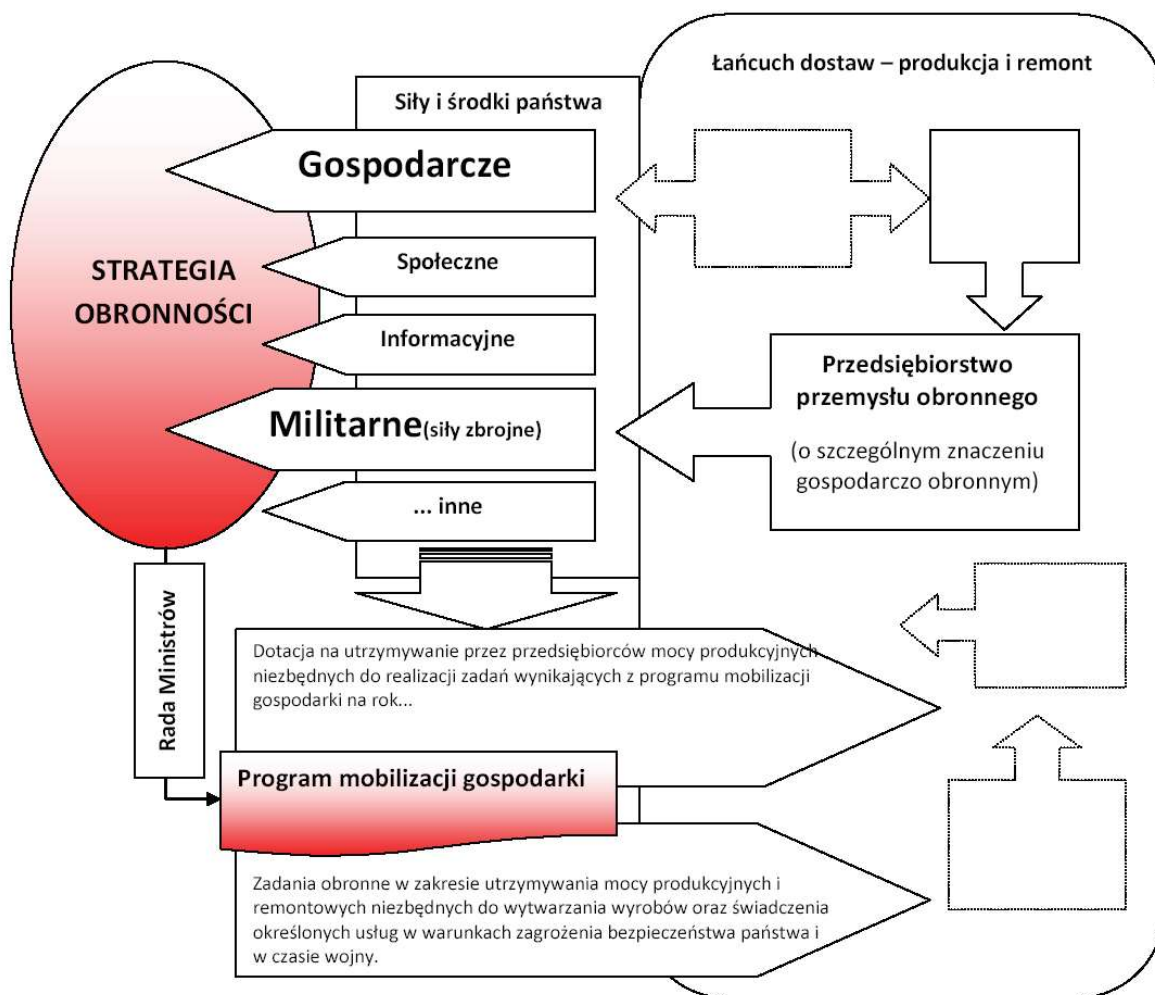
- zasady organizowania zadań na rzecz obronności państwa realizowanych przez przedsiębiorców wykonujących działalność gospodarczą na terytorium RP, w tym przez przedsiębiorców o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym,
- organy administracji rządowej właściwe w zakresie organizowania oraz sprawowania nadzoru nad realizacją zadań obronnych,
- zasady finansowania zadań obronnych⁶.

³ Art. 1 i 2 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2015.827 j.t.).

⁴ *Doktryna logistyczna Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej* – DD/4, MON-SGWP, Warszawa 2004, s. 11.

⁵ Ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 r. o organizowaniu zadań na rzecz obronności państwa realizowanych przez przedsiębiorców (Dz.U. z 2001 r. nr 122, poz. 1320 z późn. zm.).

⁶ *Ibidem*, art. 1.

Rys. 1. Funkcjonowanie organizacji wytwarzającej wyroby obronne w aspekcie obronności państwa. Opracowanie własne na podstawie: S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, [w:] „Bezpieczeństwo Narodowe” II-2011/18, s. 23

W rozumieniu ustawy do zadań na rzecz obronności państwa należą w szczególności przedsięwzięcia w zakresie:

- mobilizacji gospodarki, obejmujące zadania wybranych działów gospodarki w zakresie zabezpieczenia potrzeb obronnych państwa oraz na rzecz SZ RP i wojsk sojuszników w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny;
- militaryzacji, poprzez uzupełnienie potrzeb kadrowych i sprzętowych oraz realizację innych przedsięwzięć w zakresie przygotowań organizacyjno-mobilizacyjnych, jeżeli przedsiębiorca jest przewidziany do objęcia militaryzacją;
- planowania operacyjnego dotyczącego funkcjonowania organizacji w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny,
- szkolenia obronnego,

- wynikającym z obowiązków państwa-gospodarza, obejmujących przedsięwzięcia związane z udzieleniem wsparcia przybywającym na terytorium RP wojskom sojusznicznym⁷.

3. Uwarunkowania prawne dotyczące zadań realizowanych przez przedsiębiorców w obszarze obronności

W rozumieniu art. 3 Ustawy o organizowaniu zadań na rzecz obronności państwa realizowanych przez przedsiębiorców, przedsiębiorcą o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym jest m.in. przedsiębiorca, którego terenem działania jest obszar większy niż jedno województwo lub który produkuje, remontuje lub modernizuje uzbrojenie i sprzęt wojskowy⁸.

Zadania na rzecz obronności państwa dla przedsiębiorców wykonujących działalność gospodarczą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej organizują organy administracji rządowej i sprawują nadzór nad ich realizacją. Za koordynację realizacji zadań związanych z przygotowaniem *Programu mobilizacji gospodarki* odpowiada Minister Obrony Narodowej. *Program mobilizacji gospodarki* z upoważnienia Ustawy ustala Rada Ministrów⁹. Określa on:

- zadania organów administracji rządowej w zakresie prowadzenia działań o charakterze organizacyjno-planistycznym związanych z przygotowaniem gospodarki do funkcjonowania w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny,
- zadania dla przedsiębiorców o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym w zakresie dostaw lub remontów uzbrojenia i sprzętu wojskowego na potrzeby SZ RP¹⁰.

Program mobilizacji gospodarki jest dokumentem niejawnym¹¹ w myśl przepisów o ochronie informacji niejawnych¹².

Plan realizacji zadań obronnych nałożonych na przedsiębiorcę opracowuje się na podstawie szeregu aktów prawnych, w szczególności na podstawie właściwej podmiotowo decyzji administracyjnej Ministra Obrony Narodowej lub innego właściwego organu¹³. W czasie pokoju zadanie obronne polega na utrzymywaniu określonych mocy produkcyjnych i remontowych niezbędnych do wytwarzania wyrobów oraz świadczenia określonych usług w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa państwa

⁷ Ibidem, art. 2.

⁸ Ibidem, art. 3.

⁹ Ibidem, art. 4.

¹⁰ Ibidem, art. 4 ust. 2.

¹¹ Ibidem, art. 4 ust. 3.

¹² Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2010 r. nr 182, poz. 1228).

¹³ Op. cit., art. 5 ustawy z dnia 23 sierpnia 2001 r. o organizowaniu zadań na rzecz obronności...

i w czasie wojny. Ustalono wykaz przedsiębiorców o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym i określono organy organizujące i nadzorujące wykonywanie zadań obronnych¹⁴.

Wykonywanie zadań na rzecz obronności państwa następuje na podstawie umowy zawartej z przedsiębiorcą przez organ administracji państwowej, który wydał decyzję nakładającą obowiązek ich realizacji, i jest finansowane z budżetu państwa oraz planowane w części budżetowej organu będącego stroną umowy¹⁵. Organ ten odpowiada również za kontrolę realizacji nałożonych zadań obronnych¹⁶. Należy wskazać, że prace związane z prowadzeniem przygotowań do realizacji zadań na rzecz obronności i bezpieczeństwa zewnętrznego państwa, mające charakter planistyczny, są finansowane ze środków własnych przedsiębiorcy¹⁷. W obszarze odpowiedzialności za nakładanie zadań obronnych ministra obrony narodowej, w drodze decyzji ministra, określono wytyczne w zakresie naliczania kosztów utrzymywania przez przedsiębiorców mocy produkcyjnych lub remontowych niezbędnych do realizacji zadań wynikających z programu mobilizacji gospodarki, a także udzielania, rozliczania i kontroli wydatkowania przeznaczanej na ten cel dotacji¹⁸.

Przedsiębiorcy wykonujący zadania na rzecz obronności państwa mogą podlegać militaryzacji¹⁹. Należy powiedzieć, że organy administracji samorządowej mają prawo nałożenia świadczeń rzeczowych²⁰ i osobistych²¹ na rzecz obronności państwa.

Podczas planowania realizacji zadań na rzecz obronności mają również zastosowanie przepisy prawne dotyczące: prawa pracy, obiektów szczególnie ważnych dla obronności państwa, zapewnienia rezerw osobowych, zapewnienia szkoleń, ich

¹⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 października 2010 r. w sprawie wykazu przedsiębiorców o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym (Dz.U. z 2015, poz. 951 j.t.).

¹⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2004 r. w sprawie warunków i trybu planowania i finansowania zadań wykonywanych w ramach przygotowań obronnych państwa przez organy administracji rządowej i organy samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2004 r. nr 152, poz. 1599 z późn. zm.).

¹⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 2004 r. w sprawie kontroli wykonywania zadań obronnych (Dz.U. z 2004 r. nr 16, poz. 151).

¹⁷ Op. cit. art. 7 ustawy z dnia 23 sierpnia 2001 r. o organizowaniu zadań na rzecz obronności...

¹⁸ Decyzja Nr 493/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 15 grudnia 2014 r. w sprawie wprowadzenia do użytku „Metodyki naliczania kosztów utrzymywania przez przedsiębiorców mocy produkcyjnych lub remontowych niezbędnych do realizacji zadań wynikających z programu mobilizacji gospodarki, a także udzielania rozliczania i kontroli wydatkowania przeznaczanej na ten cel dotacji” (Dz.Urz. MON z 2014 r., poz. 394).

¹⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 listopada 2009 r. w sprawie militaryzacji jednostek organizacyjnych wykonujących zadania na rzecz obronności lub bezpieczeństwa państwa (Dz.U. z 2009 r. nr 210, poz. 1612).

²⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 sierpnia 2004 r. w sprawie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony w czasie pokoju (Dz.U. z 2004 r. nr 181, poz. 1872 z późn. zm.).

²¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 2004 r. w sprawie świadczeń osobistych i rzeczowych na rzecz obrony w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny (Dz.U. z 2004 r. nr 203, poz. 2081 z późn. zm.).

dokumentowania oraz szczegółowe przepisy wykonawcze. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. z 2014 r., poz. 1502) stanowi w sprawach dotyczących nadawania przydziałów organizacyjno-mobilizacyjnych pracownikom przedsiębiorcy zgodnie z rozdziałem 5 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2015 r. poz. 827 j.t.). Wszyscy pracownicy zatrudnieni u przedsiębiorcy wykonującego zadania obronne podlegają zwolnieniu z obowiązku pełnienia czynnej służby wojskowej w czasie mobilizacji i w czasie wojny i skierowaniu do wykonywania osobistych świadczeń obronnych²², zgodnie z posiadanym przydziałem organizacyjno-mobilizacyjnym.

Wytyczne ministra obrony narodowej z dnia 4 lutego 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu zabezpieczenia potrzeb w zakresie rezerw osobowych, uzbrojenia, sprzętu wojskowego, reklamowania od obowiązku pełnienia czynnej służby wojskowej oraz świadczeń na rzecz obrony, niezbędnych do szczególnej ochrony obiektów (Dz.Urz. MON z 2005 r. nr 3, poz. 17). W jednostkach, które mogą podlegać militaryzacji, mogą być przeprowadzane ćwiczenia określone terminem i limitem przez prezesa Rady Ministrów. Koszt tych ćwiczeń refunduje się z budżetu państwa, a zasady wynagradzania osób biorących w nich udział reguluje rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 2004 r.²³

Rada Ministrów określiła obiekty szczególnie ważne dla bezpieczeństwa i obronności państwa, ich kategorie i zadania w zakresie ich szczególnej ochrony²⁴. W ramach nałożonej decyzji wykonywania zadania obronnego przedsiębiorca powinien planować szkolenia obronne z pracownikami, którym nadano lub planuje się nadać przydziały organizacyjno-mobilizacyjne do jednostki zmilitaryzowanej. Należy w związku z tym opracować, aktualizować i prowadzić niezbędną dokumentację, w tym *Kartę realizacji zadania obronnego w zakresie szkolenia obronnego* oraz stosowny dokument planistyczny (konspekt)²⁵. Szkolenie powinno obejmować informowanie o sygnałach powszechnego ostrzegania. Szkolenia powinny być realizowane w formie zajęć teoretycznych i praktycznych oraz ćwiczeń. Przedsiębiorca wykonujący zadanie obronne w myśl rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 lipca 2007 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu wprowadzania ograniczeń w sprzedaży paliw stałych oraz w dostarczaniu i poborze energii elektrycznej lub ciepła (Dz.U. z 2007 r. nr 133,

²² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie reklamowania od obowiązku pełnienia czynnej służby wojskowej w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny (Dz.U. z 2004 r. nr 210, poz. 2136 z późn. zm.).

²³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie wynagrodzenia osób odbywających ćwiczenia w jednostkach przewidzianych do militaryzacji (Dz.U. z 2005 r. nr 17, poz. 143).

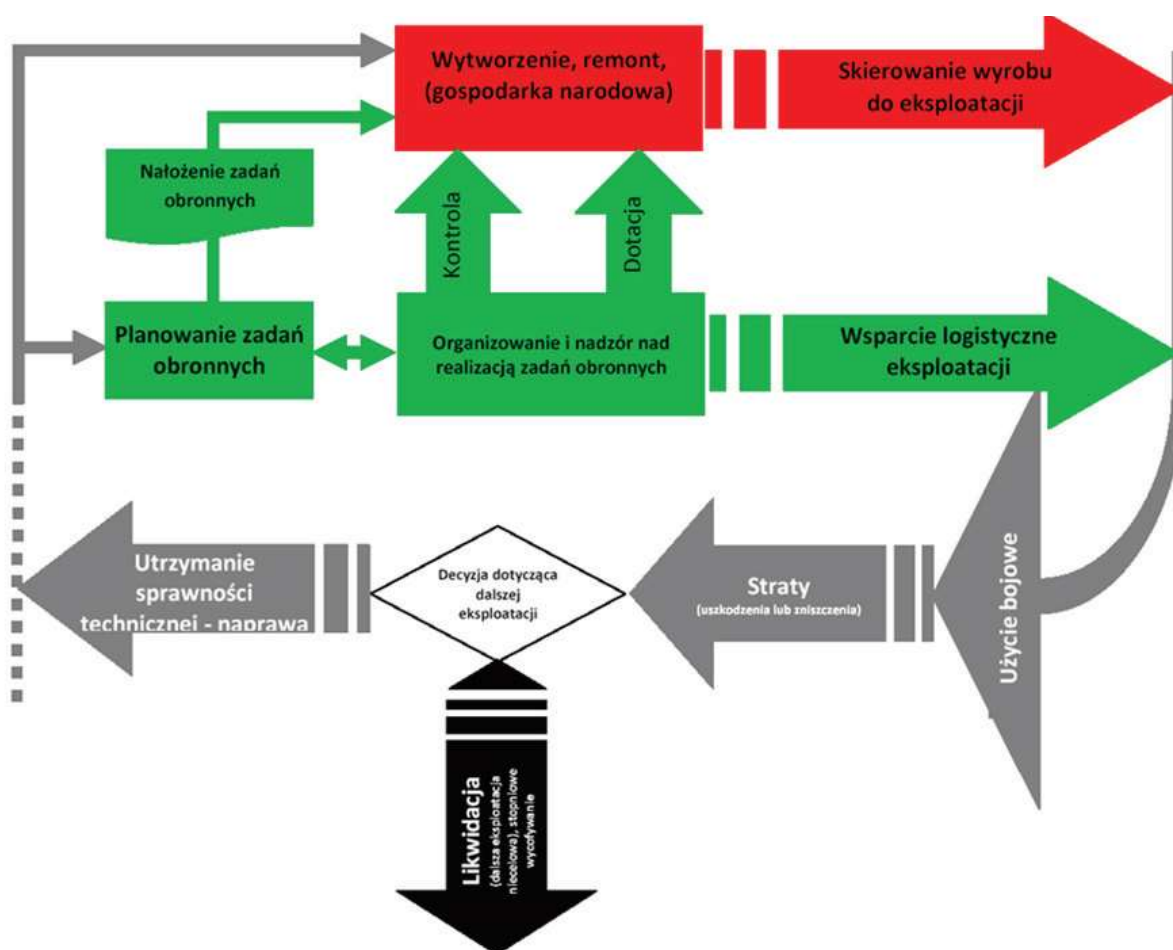
²⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2003 r. w sprawie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa oraz ich szczególnej ochrony (Dz.U. z 2003 r. nr 116, poz. 1090).

²⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 2004 r. w sprawie szkolenia obronnego (Dz.U. z 2004 r. nr 16, poz. 150 z późn. zm.).

poz. 924) (Dz.U. z 2004 r. nr 203, poz. 2081 z późn. zm.) do dostaw preferencyjnych artykułów wymienionych w treści rozporządzenia podczas stanu wojny na podstawie zawartych porozumień.

4. Rola przedsiębiorcy w wojskowym systemie logistycznym

We współczesnej literaturze dotyczącej systemów logistycznych częścią wspólną prowadzonych rozważań są założenia, że istotną rolę w ich funkcjonowaniu odgrywają zasady sztuki wojennej oraz teoria organizacji i zarządzania²⁶. Elementy wojskowego systemu logistycznego tworzą podsystemy: kierowania, materiałowy, transportu i ruchu wojsk, techniczny, infrastruktury wojskowej oraz medyczny.

Rys. 2. Rola podmiotu, któremu nałożono zadania obronne w wojskowym systemie logistycznym
Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji WZU S.A.

Interesujące dla niniejszych rozważań będą podsystemy materiałowy i techniczny wojskowego systemu logistycznego. Celem stawianym podsystemowi materiałowemu

²⁶ E. Nowak, *Logistyka wojskowa – zarys teorii*, AON, Warszawa 2000, s. 26.

jest zapewnienie wojskom dostaw środków bojowych i materiałowych oraz świadczenie logistycznych usług materiałowych niezbędnych do realizacji postawionych zadań, zarówno w czasie pokoju, jak i wojny. Dla podsystemu technicznego wyznaczono różne zadania na czas pokoju i czas wojny.

O ile w czasie pokoju celem jest utrzymanie sprzętu wojskowego w należytej sprawności technicznej, to w czasie wojny mówi się o utrzymaniu sprzętu wojskowego w należytej zdatności technicznej. Rolę podmiotu, któremu nałożono zadania obronne w wojskowym systemie logistycznym, przedstawiono schematycznie na rys. 2.

5. Realizacja napraw sprzętu wojskowego w czasie pokoju

Remont główny (naprawa główna) w czasie pokoju wykonuje się w celu przywrócenia pełnej sprawności technicznej (resursu) wszystkich zespołów, podzespołów, mechanizmów i elementów oraz detali wchodzących w skład urządzenia²⁷. Należy wskazać, że podstawowa dokumentacja techniczna remontu powinna obejmować warunki techniczne odbioru, w których definiuje się oczekiwane wymagania techniczne dla sprzętu po tak zdefiniowanej usłudze. W dokumentacji technicznej określa się również wyposażenie pomiarowe niezbędne dla celów diagnostycznych oraz procesy pomiarowe.

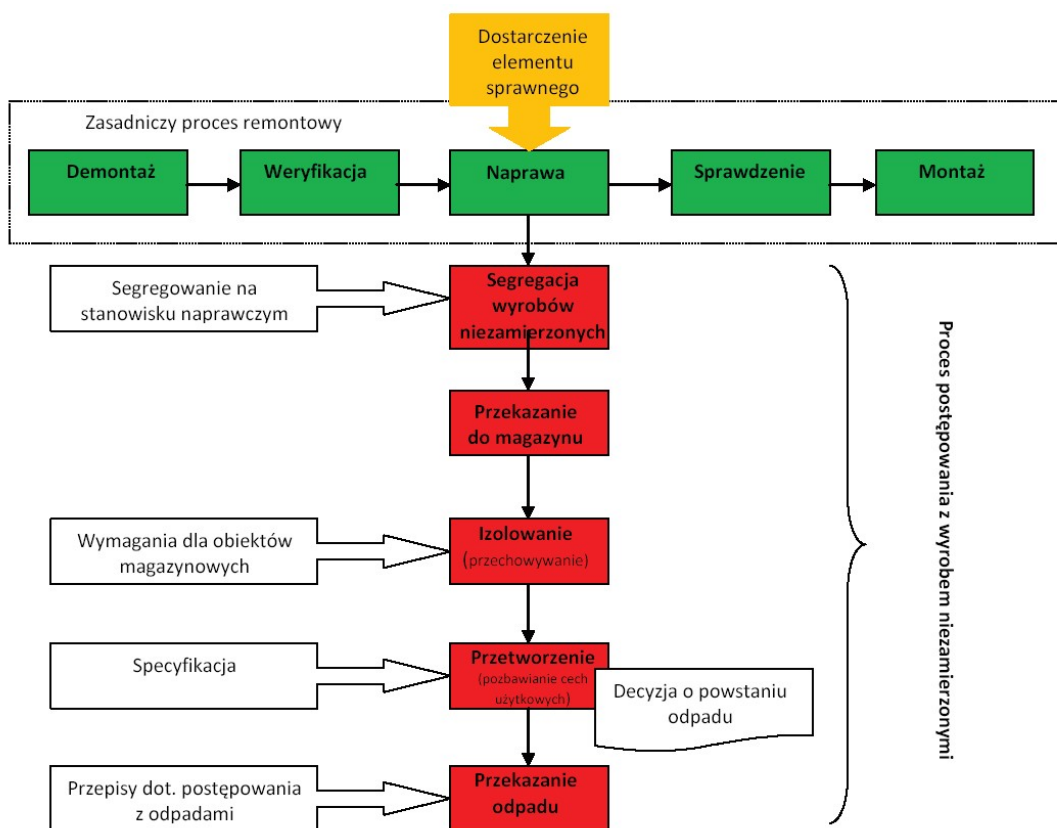
Definiowane są również specyficzne warunki dla procesu realizacji tej usługi oraz wymagania kwalifikacyjne dla załogi. Schematycznie proces remontowy przedstawiono na rys. 3. Podkreślenia wymaga aspekt gospodarowania odpadami w procesach remontowych realizowanych w okresie pokoju, gdyż w tym stanie funkcjonowania państwa należy rozpatrzyć skuteczność ekologiczną oraz efektywność ekonomiczną.

Wkomponowanie logistyki w strukturę systemu gospodarowania i zarządzania odpadami należy traktować jako ważne zagadnienie badań w celu uchwycenia przyczyn i skutków niekorzystnych zjawisk wpływających na bezpieczeństwo człowieka i środowiska.

Wymagania dla dokumentacji remontowej w zakresie dotyczącym specyfiki działalności WZU S.A. zdefiniowane są w m.in. w następujących dokumentach:

- **Panc.-Sam. 488/83** *Wojskowy remont konserwacyjny pojazdów gąsienicowych i kołowych,*
- **Uzbr 2576/89** *System obsługowo-naprawczy sprzętu uzbrojenia i elektroniki,*
- **Panc.-Sam. 521/86** *Przepisy o przekazaniu i odbiorze sprzętu czołgowo-samochodowego do remontu zakładowego i jego odbiorze po remoncie.*

²⁷ WZU S.A., instrukcja I-07-02.1.0 *Instrukcja opracowywania i wdrażania dokumentacji technologicznej naprawy*, s. 4.

Rys. 3. Proces remontu sprzętu wojskowego w czasie pokoju

Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji zintegrowanego systemu zarządzania WZU S.A.

W Wojskowych Zakładach Uzbrojenia S.A. procesy remontowe odnoszą się do konkretnych urządzeń i sprzętu wojskowego. Tym samym definiuje się główne procesy wytwarzania i usług zachodzące w spółce. Struktura dokumentacji każdego procesu remontowego przedstawia się następująco:

- **warunki techniczne naprawy:** opracowywane dla jednoznacznego określenia warunków i sposobu prowadzenia naprawy, technologii naprawy, zasad odbioru po naprawie, konserwacji, przechowywania²⁸;
- **ogólna instrukcja naprawy:** określająca ogólne wymagania przeprowadzenia naprawy i dokonania odbioru po naprawie urządzenia²⁹;
- **przewodnik technologiczny:** opisujący sekwencję przebiegu procesu technologicznego i będący dokumentem techniczno-organizacyjnym³⁰;
- **warunki techniczne odbioru:** opisujące parametry urządzenia po wykonanej naprawie³¹.

²⁸ Ibidem, s. 23.

²⁹ Ibidem, s. 24.

³⁰ Ibidem, s. 21.

³¹ Ibidem, s. 25.

Warto zauważyć, że powyższe dokumenty planujące proces technologiczny zapewniają powtarzalność procesów realizacji usług remontowych. W ten sposób tak skonfigurowany system zarządzania pozwala na utrzymanie stałych cech funkcjonalnych i fizycznych remontowanych wyrobów. Z tego też powodu wpisuje się w podsystem materiałowy wojskowego systemu logistycznego.

Osobnej uwagi wymaga termin „pełna sprawność techniczna”. Podczas pokoju, w czasie remontu głównego (naprawy głównej), niedopuszczalne jest pozostawienie ognisk korozji, niewykonanie napraw pokryć lakierniczych lub wgnieceń, albo pozostawienie któregokolwiek podzespołu w stanie niesprawności. Nie można również pozostawić niewymienionych uszczelnień lub połączeń gumowych.

Z punktu widzenia remontów wykonywanych w okresie pokoju istotne jest pozbycie się uszkodzonych elementów demontowanych w procesach remontowych i ich przetworzenie do postaci odpadów. Z dniem 8.10.2015 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 27 sierpnia 2015 r. w sprawie pozbawiania cech użytkowych broni innej niż broń palna i wyrobów o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (Dz.U. z 2015 r., poz. 1468). Podstawę ogłoszenia stanowi art. 19b ust. 2 ustawy z dnia 22 czerwca 2001 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania materiałów wybuchowych, broni, amunicji oraz wyrobów i technologii o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym, a także obrotu nimi (Dz.U. z 2012 r., poz. 1017 oraz z 2013 r. poz. 1650). Zmiana została ogłoszona w dniu 23.02.2011 r. i weszła w życie 8.03.2011 r., a więc od momentu wejścia w życie zmiany ustawy do momentu wejścia w życie przepisu aktu wykonawczego w postaci rozporządzenia minęło równo 55 miesięcy.

Ciekawa jest terminologia, gmatwająca i tak już skomplikowaną i niejednoznaczną terminologię dotyczącą wyrobów o przeznaczeniu wojskowym. Stwierdzono bowiem: „ilekroć w rozporządzeniu jest mowa o broni i wyrobach, należy przez to rozumieć broń inną niż broń palna i wyroby o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym” (dalej w treści niniejszego artykułu: „broni i wyrobów”). Omawiane rozporządzenie określa tryb potwierdzania pozbawienia cech użytkowych i sposób znakowania „broni i wyrobów” pozbawionych cech użytkowych oraz zakres informacji umieszczanych w ewidencji, jednostki uprawnione do wydawania specyfikacji technicznych i pozbawiania „broni i wyrobów” cech użytkowych (organizacje wytwarzające te wyroby na podstawie udzielonej koncesji), a także jednostki uprawnione do potwierdzania pozbawienia cech użytkowych i zatwierdzania specyfikacji technicznej. Oczywiście określono również stawki odpłatności za wydanie specyfikacji technicznej i dokonanie oceny zgodności pozbawienia broni oraz wyrobów o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym cech użytkowych z odpowiednią specyfikacją techniczną.

Procedura pozbawienia cech użytkowych „broni i wyrobów” jest podobna w swojej istocie do procedury określonej dla broni palnej w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie

pozbawiania broni palnej cech użytkowych (Dz.U. z 2004 r. nr 94, poz. 924). Podobnie jak w przypadku pozbawiania cech użytkowych broni palnej, pozbawienie cech użytkowych „broni i wyrobów” potwierdza się i oznacza w sposób i w miejscu określonych w specyfikacji technicznej. Oznaczenie nanosi jednostka uprawniona do potwierdzania pozbawienia cech użytkowych, która prowadzi ewidencję takich potwierdzeń, w sposób trwały, na powierzchniach zewnętrznych. Przyjęcie „broni i wyrobów” do pozbawienia cech użytkowych wymaga potwierdzenia na piśmie. Pozbawienie cech użytkowych to dokonanie zmian polegających na usunięciu lub unieszkodliwieniu w sposób trwały i nieodwracalny części i zespołów istotnych z punktu widzenia funkcjonowania danego rodzaju, typu broni i wyrobu lub eliminacji cech użytkowych przesądzających o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym.

W przypadku występowania w „broni i wyrobach” broni palnej lub istotnych części broni palnej, w celu pozbawienia cech użytkowych poddaje się je zmianom zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 23 kwietnia 2004 r. w sprawie pozbawiania broni palnej cech użytkowych (Dz.U. z 2004 r. nr 94, poz. 924 z późn. zm). Pozbawienie cech użytkowych obejmuje usunięcie komponentów, materiałów lub bazy danych parametrów technicznych zaprojektowanych do celów wojskowych lub policyjnych, które umożliwiają wyrobom wojskowym lub policyjnym stanie się wyrobem równoważnym do cywilnej pozycji środka zaopatrzenia, oraz unieszkodliwienie, w rozumieniu przepisów o odpadach, komponentów, materiałów zaprojektowanych do celów wojskowych lub policyjnych.

Wykonywanie działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią i amunicją, a także wyrobami o przeznaczeniu wojskowym i policyjnym³² wymaga stosowania przez organizację systemu zarządzania jakością zgodnie z wymaganiami ISO 9001 i AQAP³³.

Wdrożony, zintegrowany system zarządzania Wojskowych Zakładów Uzbrojenia S.A. obejmuje procesy zarządzania jakością, zarządzania środowiskowego, wspomaganie procesu rządowego zapewnienia jakości i Wewnętrzny System Kontroli obrotu z zagranicą, podział odpowiedzialności na poszczególnych szczeblach zarządzania, zasoby, wewnętrzne uregulowania udokumentowane procedurami, dokumentacją techniczną, zarządzeniami i regulaminami. Taki system redukuje ryzyko poprzez planowanie, realizację poszczególnych działań. System ten jest narzędziem pozwalającym na zapewnienie, że tylko akceptowany wyrób jest przedstawiany klientowi, zapewnia również, że każda transakcja z podmiotami zagranicznymi będzie

³² Ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (Dz.U. 2012.1017 j.t. z późn. zm.).

³³ Rozporządzenie ministra gospodarki z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie wymagań systemu oceny jakości produkcji materiałów wybuchowych, broni, amunicji oraz wyrobów o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (Dz.U. z 2001, nr 152, poz. 1730).

nadzorowana przez Wewnętrzny System Kontroli obrotu z zagranicą i zapewnia podjęcie skutecznych działań w celu zmniejszenia negatywnego oddziaływania na środowisko³⁴.

Właściwie skonfigurowany system zarządzania, opierający się na pełnej współpracy z przedstawicielami klienta (RPW³⁵), dostarczy do SZ RP sprzęt na najwyższym poziomie jakości i gotowy w każdej chwili do użycia.

6. Realizacja napraw sprzętu wojskowego w czasie wojny

Remont lub naprawę zakładową w czasie wojny wykonuje się w celu przywrócenia zdolności technicznej urządzenia i sprzętu wojskowego w związku ze stratami, które wystąpią w wyniku oddziaływania przeciwnika. Nie jest w związku z tym celowe przywracanie pełnego rewersu wszystkich zespołów, podzespołów, mechanizmów i elementów wchodzących w skład urządzenia.

Należy wskazać, że wymagana dokumentacja techniczna napraw urządzeń w czasie wojny opiera się na dokumentacji technicznej remontu na czas pokoju. W związku z tym trzeba zauważyć, że system zarządzania jakością usług remontowych UiSW w czasie pokoju będzie miał zastosowanie również w okresie „W”. Dokumentacja techniczna usług remontowych czasu „W” zawiera jednak pewne uproszczenia związane z koniecznością zwiększenia wydajności. Nie należy jednak tych uproszczeń traktować w kategorii obniżenia jakości usługi.

Przedmiot usługi naprawczej sprzętu wojskowego w czasie wojny polega bowiem na odtworzeniu jego zdolności technicznej umożliwiającej jego ponowne użycie bojowe. *Ogólne kryteria złagodzenia WT* dotyczą pewnych złagodzeń wymagań w stosunku do czasu pokoju, które mogą m.in. obejmować:

- dopuszczenie niewielkich uszkodzeń poszycia blaszanego na ustalonej powierzchni, częściowe „łatanie” poszycia zewnętrznego i jednowarstwowe nakładanie powłoki malarskiej,
- dopuszczenie niewielkich uszkodzeń ramy nośnej i spawanie nakładek w miejscach rozerwania przewodów hamulcowych,
- dopuszczenie do dalszej eksploatacji przyrządów pomiarowych ważnych metrologicznie,
- dopuszczenie do eksploatacji, na podstawie sprawdzenia sprawności (weryfikacji), niektórych urządzeń bez konieczności ich demontażu,

Dopuszcza się:

- pojedyncze wgniecenia o ustalonej głębokości,
- do dalszej eksploatacji urządzenia (elementy) sprawne,

³⁴ WZU S.A., *Księga zarządzania*, wyd. 5, luty 2015 r.

³⁵ RPW – Rejonowe Przedstawicielstwo Wojskowe.

- stosowanie wszelkiego rodzaju zamienników niewpływających na obniżenie parametrów podstawowych sprzętu (cech funkcjonalnych).

Omawiając naprawy w okresie „W”, nie można pominąć samej organizacji. Jej struktura organizacyjna ulegnie transformacji i uproszczeniu ze względu na fakt, że niektóre zadania wykonywane w czasie pokoju nie będą realizowane w czasie wojny. Warto zauważyć, że osoby zajmujące kluczowe funkcje w organizacji będą miały zastępców. Sama transformacja jest opisana w dokumentacji organizacyjnej.

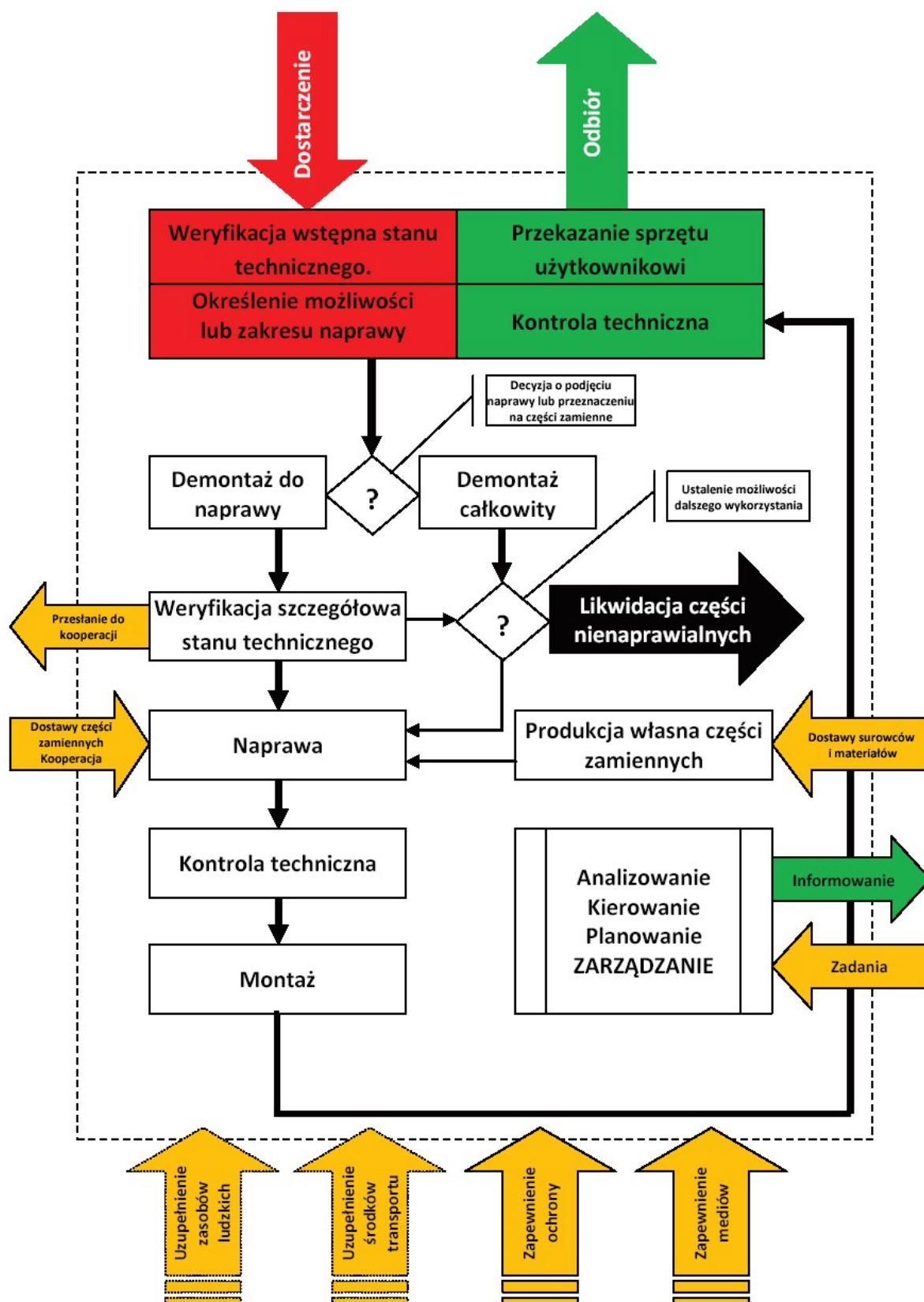
Schematycznie proces napraw urządzeń i sprzętu wojskowego w czasie wojny przedstawiono na rys. 4. Znamienne jest dopuszczenie w procesach remontowych planowanych na okres wojny tzw. „kanibalizmu technicznego”. Jest to bardzo ważne, gdy mówimy o konieczności zapewnienia sprawnych technicznie części zamiennych. W istocie dopuszcza się odzysk sprawnych technicznie podzespołów i części zamiennych z innych urządzeń i sprzętu wojskowego, których naprawa wobec zniszczeń jest nieopłacalna lub niemożliwa. W wyniku takiego kanibalizmu technicznego w istocie przetwarza się uszkodzone elementy wyrobu celem ponownego wykorzystania jego części składowych. Te części zostaną użyte w urządzeniach, których remont jest opłacalny. Tak więc „kanibalizm techniczny” wpisuje się w swoisty sposób w proces gospodarowania odpadami.

Podsumowanie

Rozważania zaprezentowane w niniejszym artykule stanowią element badań prowadzonych w zakresie funkcjonowania organizacji wytwarzającej wyroby obronne w aspekcie bezpieczeństwa. W artykule przedstawiono rolę i działania organizacji w przygotowaniach obronnych państwa oraz jego zasadnicze zadanie w wojskowym systemie logistycznym podczas wojny, które odniesiono do strategii obronności. Pokazano również strukturę wymagań prawnych przygotowań obronnych państwa, a także porównanie zasadniczego procesu naprawczego sprzętu wojskowego podczas pokoju i wojny. Realizacja zadań stawianych siłom zbrojnym nie jest możliwa bez właściwie zorganizowanego i zarządzanego zaplecza materiałowo-technicznego wspierającego potrzeby wojsk we wszystkich stanach funkcjonowania państwa.

Wyzwania, przed jakimi stają organizacje wytwarzające wyroby obronne, w tym również WZU S.A., wymagają ponoszenia określonych nakładów finansowych na wyżej wymienione działania, obligują do wdrażania zintegrowanego systemu zarządzania jakością i środowiskiem oraz wewnętrznego systemu kontroli obrotu z zagranicą. Takie działania poważnie redukują ryzyko niespełnienia wymagań prawnych w tym obszarze.

Zasadne jest wskazanie na rozwiązania systemowe w tym obszarze, ze szczególnym podkreśleniem znaczenia prawidłowo prowadzonych procesów logistycznych. Omawiany zakres tematyczny wymaga prowadzenia dalszych, pogłębionych badań w tym zakresie.

Rys. 4. Zasadniczy proces naprawczy sprzętu wojskowego podczas wojny
 Źródło: opracowanie własne na podstawie dokumentacji Wojskowych Zakładów Uzbrojenia S.A.

BIBLIOGRAFIA:

1. Decyzja Nr 493/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 15 grudnia 2014 r. w sprawie wprowadzenia do użytku *Metodyki naliczania kosztów utrzymywania przez przedsiębiorców mocy produkcyjnych lub remontowych niezbędnych do realizacji zadań wynikających z programu mobilizacji gospodarki, a także udzielania rozliczenia i kontroli wydatkowania przeznaczonych na ten cel dotacji* (Dz.Urz. MON z 2014 r., poz. 394).
2. Doktryna logistyczna Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej – DD/4, MON-SGWP, Warszawa 2004.
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.
4. KOZIEJ S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, [w:] „Bezpieczeństwo Narodowe” II-2011/18.
5. NOWAK E., *Logistyka wojskowa – zarys teorii*, AON, Warszawa 2000.
6. Panc.-Sam. 488/83 *Wojskowy remont konserwacyjny pojazdów gąsienicowych i kołowych*.
7. Panc.-Sam. 521/86 *Przepisy o przekazaniu i odbiorze sprzętu czołgowo-samochodowego do remontu zakładowego i jego odbiorze po remoncie*.
8. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 7 grudnia 2001 r. w sprawie wymagań systemu oceny jakości produkcji materiałów wybuchowych, broni, amunicji oraz wyrobów o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (Dz.U. z 2001, nr 152, poz. 1730).
9. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 27 sierpnia 2015 r. w sprawie pozbawiania cech użytkowych broni innej niż broń palna i wyrobów o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (Dz.U. z 2015 r., poz. 1468).
10. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 2004 r. w sprawie kontroli wykonywania zadań obronnych (Dz.U. z 2004 r. nr 16, poz. 151).
11. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 2004 r. w sprawie szkolenia obronnego (Dz.U. z 2004 r. nr 16, poz. 150 z późn. zm.).
12. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2004 r. w sprawie warunków i trybu planowania i finansowania zadań wykonywanych w ramach przygotowań obronnych państwa przez organy administracji rządowej i organy samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2004 r. nr 152, poz. 1599 z późn. zm.).
13. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie wynagrodzenia osób odbywających ćwiczenia w jednostkach przewidzianych do militaryzacji (Dz.U. z 2005 r. nr 17, poz. 143).
14. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie reklamowania od obowiązku pełnienia czynnej służby wojskowej w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny (Dz.U. z 2004 r. nr 210, poz. 2136 z późn. zm.).
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2003 r. w sprawie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa oraz ich szczególnej ochrony (Dz.U. z 2003 r. nr 116, poz. 1090).
16. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 listopada 2009 r. w sprawie militaryzacji jednostek organizacyjnych wykonujących zadania na rzecz obronności lub bezpieczeństwa państwa (Dz.U. z 2009 r. nr 210, poz. 1612).

17. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 sierpnia 2004 r. w sprawie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony w czasie pokoju (Dz.U. z 2004 r. nr 181, poz. 1872 z późn. zm.).
18. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 października 2010 r. w sprawie wykazu przedsiębiorców o szczególnym znaczeniu gospodarczo-obronnym (Dz.U. z 2015, poz. 951 j.t.).
19. *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 5 listopada 2014 r.
20. *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej. Strategia sektorowa do Strategii bezpieczeństwa narodowego*, MON, Warszawa 2009 r.
21. Ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o wykonywaniu działalności gospodarczej w zakresie wytwarzania i obrotu materiałami wybuchowymi, bronią, amunicją oraz wyrobami i technologią o przeznaczeniu wojskowym lub policyjnym (Dz.U. z 2012 r. poz. 1017 oraz z 2013 r. poz. 1650).
22. Ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 r. o organizowaniu zadań na rzecz obronności państwa realizowanych przez przedsiębiorców (Dz.U. z 2001 r., nr 122, poz. 1320 z późn. zm.).
23. Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2010 r. nr 182, poz. 1228).
24. Uzbr 2576/89 *System obsługowo-naprawczy sprzętu uzbrojenia i elektroniki*.
25. WZU S.A., instrukcja I-07-02.1.0 *Instrukcja opracowywania i wdrażania dokumentacji technologicznej naprawy*.
26. WZU S.A., *Księga zarządzania*, wyd. 5, luty 2015 r.

THE ROLE OF DEFENCE SECTOR ENTERPRISES IN THE PREPARATION OF NATIONAL DEFENCE

Abstract: The purpose of this article is to present general assumptions regarding the role of the defense sector enterprises in forming the economic zone of security. What is more, it describes range and nature of the defense industry from the point of view of an entrepreneur. Furthermore, it outlines the main elements of the topic with the emphasis on defense strategy, legal environment, the role and tasks dedicated for security and defense performed by entrepreneurs. The main part of article focuses on manufacturing processes, especially the repairs of military equipment and its implementation during peacetime and war. The whole article was complemented by emphasizing the role of the entrepreneur in the military logistics system. The presented material serves as an introduction to the subject. The outline of raised issues, may form the basis for further research in this area, which are significant in the area of maintaining the good condition of defense equipment in terms of quality and environmental sustainability.

Keywords: security, logistics, defense, repair, defense equipment.